

Dr. Cserháti József püspök

A pécsi egyházmegyét Virág Ferenc megyéspüspök mellett segédpüspökként, majd annak halála után (1958) a megyéspüspöki feladatokat is ellátva Rogács Ferenc irányította. Ő képviselte az egyházmegyét a püspökkari konferenciákon és viselte terhét az állami hivatalnokokkal való megalázó tárgyalásoknak és alkudozásoknak, a magyar egyház történetének legnehezebb időszakában. Az egész országra kiterjedő, az egyház megfélemlítését célzó rendőrségi razziát és házkutatást követően, 1961. február 20-án hunyt el. Szerény külsőségek között temették el a püspöki sírboltban.

A megüresedett püspöki szék betöltésére a Szentszék dr. Bellon Gellért jánoshalmi plébános, kalocsai kanonok személyében gondoskodott utódról, akit a pápa még 1959. szeptember 23-án apostoli adminisztrátorrá és pécsi segédpüspökké nevezett ki. A magyar kormány azonban - mivel a Szentszék a kinevezésről előzetesen vele nem egyezett meg – ehhez nem adta hozzájárulását. Ezt az Állami Egyházügyi Hivatal Pécsre érkező vezetői tudatták a pécsi káptalannal, mely így, az egyházmegye irányítására 1964 februárjában – egyházbizottsági szempontból kifogástalanul – dr. Cserháti Józsefet, a Budapesti Hittudományi Akadémia tanárát választotta meg káptalani helynöknek.

Cserháti József pécsi püspök (1964-1989)

Cserháti József személyében (1964-1989) egy széles látókörű, kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkező, nagy formátumú főpásztor került az egyházmegye élére. Tolna megyében, Lengyelben született 1914. április 19-én. Szemináriumi tanulmányait a római Germanicumban végezte, s ott is szentelték pappá 1940-ben. Kollégiumi társai közül püspökként többen a II. Vatikáni Zsinat meghatározó egyéniségei, és a pécsi egyházmegye odaadó támogatói lettek. Rómából a fundamentális teológia doktoraként hazatérő Cserháti előbb a pécsi püspöki szemináriumban, majd ennek megszüntetése után a győri szemináriumban, 1956-tól pedig a budapesti Hittudományi Akadémián tanított dogmatikát, karakterológiát és fundamentális teológiát. Teológusként az Egyház természetéről kibontakozó új megközelítések foglalkoztatták, a Zsinat Egyházzól vallott szentségi szemléletét, a liturgia megújítását és az „Isten népe” előtérbe kerülését lelki-szellemi felszabadulásként élte meg. Bízott az ökumenében, és döntő fontosságúnak tartotta a laikusok bevonását az egyház pasztorális tevékenységébe.

A történeti-, egyházpolitikai realitást tudomásul véve Cserháti lojális viszonyt igyekezett kialakítani az államhatalommal, a különbözőségek helyett az összekapcsoló értékekre, az ellenséges külvilággal való párbeszédre helyezve a hangsúlyt. Mindeközben az egyház belső megtisztulását, új apostoli lelkület és tudat kialakítását szorgalmazta, hogy „*az egyház rátaláljon a belső normái által adott követendő útra*”, amely – mint mondotta – „*csak a Zsinat tanításában vált felismerhetővé*”. A dialógusban való hit mindvégig lelkipásztori tevékenységének kulcsa maradt abban az időszakban, melyet ő maga a „magyar egyháztörténet legsötétebb időszakaként” jellemezte.

A megüresedett püspöki székek betöltését a Szentszék az egyházi élet folytonossága érdekében elengedhetetlenül fontosnak tartotta. Ez elől az önmagát immár konszolidálnak hirdető Kádár-rezsim sem zárkózott el, így 1964. szeptember 9-én a Szentszék és a Magyar

Népköztársaság között létrejött ún. „részleges megegyezés” néhány gyakorlati kérdés megoldásához vezetett. Ennek eredményeként VI. Pál pápa Cserháti Józsefet apostoli kormányzóvá és metz-i címzetes püspökké, majd 1969. január 11-én megyéspüspökké nevezte ki. Címzetes püspöki minőségében részt vehetett a II. Vatikáni Zsinat harmadik ülészakán, ahol két önálló beadvánnyal járult hozzá a Zsinat munkájához. 1970-től ő töltötte be a Magyar Katolikus Püspöki Kar titkári tisztségét.

Cserháti József püspök tevékenysége

Az elvek

Az egyház hierarchikusan épül. A püspök habitusa, elképzelései „programja” az egyházmegye életét is meghatározza. Különösen igaz ez akkor, ha közel három évtizedig irányítja azt. Cserháti József az egyházmegye főpásztoraként a zsinati elgondolások életbe ültetését tekintette fő feladatának. Tevékenységének három súlypontja volt, mely a „*Christus Dominus*” kezdetű, a püspökök hivataláról szóló zsinati határozat alap gondolata köré csoportosítható: „*A püspökök törődjenek papjaik lelki és szellemi fejlődésével és anyagi helyzetével, hogy papjaik szentül éljenek, lelki emberek legyenek, s hűségesen, eredményesen végezzék szolgálatukat*”.

Az „anyagiak”

Az egyházmegye anyagi helyzetének rendezése lehetővé tette a liturgia méltó környezetben való megünneplésének, a liturgikus reform „külső” feltételeinek megteremtését. Kimagasló volumenű vállalkozás volt az első években a pécsi székesegyház külső és belső restaurálása, az apostolszobrok cseréje, mely elsősorban német püspökök adományaiból indult meg. Lehetővé vált a Zsinat határozatainak megfelelő liturgikus tér – elsősorban a szembenéző oltár és az oltár körüli tárgyak (ambó, sedile, papi szék, Mária-szobor vagy „Teotokosz” ábrázolású Mária-kép, stb.) – igényes kivitelű megvalósítása minden templomban. Új templom épült Cserháti püspök idején Dunafalván, Homorúdon, Kásádon, Kishajmáson, Kozármislenyben, Pécs-Postavölgyön, Varsádon, Kismányokon, Harkányban és Dombóváron. Pakson, Kökényben és Pusztahencsén új templom építése kezdődött, jelentős átalakítások és bővítések történtek az egyházmegye több templomában. Pécs-Kertvárosban 1973-ban fejezték be az 1941-ben épült Szent Erzsébet templom belső kialakítását, 1971 és 1978 között sor került a Pécs-málomi templom teljes felújítására. Sor került a mohácsi fogadalmi templom, a szigetvári dzsámi és a szekszárdi belvárosi nagytemplom helyreállítására is. Szülőfalujában, Lengyelben a templom teljes belső felújítását Cserháti püspök végeztette. Ennek keretében 1970-ben kifestették a templomot és új márványból készült liturgikus tér készült. Több új plébánia is épült ebben az időszakban az egyházmegyében. A felújított püspöki palotában létesített szociális otthon kb. 40 idős szerzetesnővért látott el. Mindezek anyagi fedezetét az egyházközségek hozzájárulása, az Egyházmegyei Hatóság, az Országos Műemléki Felügyelőség és igen jelentős külföldi támogatások adták.

A lelkiek és szellemiek – a „liturgia évtizede”

A liturgikus reform megvalósítása, az egyházi élet majd minden vonatkozásában komoly változtatásokat kívánt. Átplántálása csak a régi reflexek feladásával, új, elsősorban „befelé” forduló mentalitás kialakulásával valósulhatott meg. Mindezek eredményeiről a püspök 1978-ban így írt: „*Hazánkban a zsinattal új tavaszi fellendülés indult meg. Erre visszatekintve, a zsinattól a mai napig számított időszakot egybenézve azt kell mondani, hogy felismeréseink helyesek voltak, de nem voltak elég mélyek, élesek, és átfogóak, és főleg nem voltak dinamikusak.*” Ennek okait Cserháti írásaiban behatóan és kritikusan elemezte. Eredményesnek bizonyultak az egyházmegye évi rendszerességgel szervezett továbbképző

kurzusai a papok számára, a papi egység megerősítésére kispapház nyílt Püspökszentlászlón. Komoly törekvések indultak a híveknek az egyházi életbe való teljesebb bekapcsolódására. Előtérbe került a húsvét misztériumának bensőségesebb ünneplése. Cserháti József nevéhez fűződik a II. Vatikáni Zsinat dokumentumainak értő közreadása mellett 5 könyv és 74 tanulmány különböző belföldi és külföldi folyóiratokban, melyek mind lenyomatai a zsinati törekvéseknek.

A hitoktatás helyzete

A '70-es-'80-as években a magyarországi katolicizmus súlyos belső válság jeleit hordozta. Az Európában általános szekuláris tendenciák az ateista hatalom nyomása miatt hatványozottan jelentkeztek, a papság egy része elszakadt a hívőktől, túlbujánzott a címadományozások rendszere. A templomba járók száma csökkent, mind kevesebben merték hittanra járattatni gyermekeiket. Az egyház pasztorális tevékenysége gyakorlatilag teljesen a templom falai közé szorult, az új papi hivatások száma aggasztóan csökkent.

Az iskolákban elvben biztosított fakultatív hitoktatás jelentőségét az állami szervek teljesen ellehetetlenítették. A forradalmat követő 1956-57-es tanév kivételével, amikor a tanulók 90%-a élt e lehetőséggel, a lemorzsolódás folyamatosnak tekinthető. Bár a kisebb települések általános iskoláiban sohasem szűnt meg teljesen a hitoktatás, jellemző adat, hogy a '70-es évek elejére a pécsi egyházmegyében már egyetlen középiskolás tanuló sem vett részt iskolai fakultatív hitoktatásban. E tendencia ellensúlyozására nagyobb teret kapott a templomi hitoktatás feltételeinek megteremtése és a családi pasztoráció jelentősége. Új reményekre jogosított fel ugyanakkor a zarándokhelyek – elsősorban Máriagyűd – növekvő látogatottsága és a különböző lelkiségek megjelenése.

A papi utánpótlás problémája

A papi utánpótlás alakulásáról az egyházmegyében a következő adatok állnak rendelkezésünkre:

1961 – 335 pap, ebből 28 nyugdíjas

1971 – 279 pap, ebből 25 nyugdíjas

1981 – 233 pap, ebből 29 nyugdíjas

1985 – 216 pap, ebből 33 nyugdíjas, az összpapság életkora ekkor 58 év

2003 – 148 pap, ebből 24 nyugdíjas

A hívek lelkipásztori ellátottsága ilyen körülmények közt csak a papság emberfeletti áldozatvállalásával volt fenntartható, a papi kollegialitás teljes körű megvalósításával. „*A kép lehangoló és még inkább elszomorító az a tudat, hogy a közeljövőben csak nagyon kevesen lépnek majd az eltávozók nyomdokaiba. Ebből szabad a következő öt és tíz évre következtetni, amelyből egyetlen konklúzió adódik: a világi hívek segítsége nélkül nem tudunk eleget tenni a pasztoráció követelményének*” – írta 1985-ben „*Új hittel és reménnyel*” c. körlevelében a megyéspüspök a papság számára.

Cserháti József a magyar püspöki karnak 28 évig tagja és 18 éven keresztül titkára volt. Így a magyar katolikus egyház kommunista vallásüldözés alatti sorsalakulásának élő tanúja lett. Tevékenységét a tények józan mérlegelésével és a Gondviselésbe vetett határtalan bizalommal végezte, markánsan formálva a reá bízott egyházmegye arculatát. 1989-ben, 75 évesen, egészsége rohamos romlására hivatkozva kérte felmentését a pápától, aki 1989. november 3-án engedélyezte azt. Az egyházmegye kormányzását, mint megyéspüspök Mayer Mihály vette át, akit a Szentszék egy évvel korábban nevezett ki segédpüspökké a betegeskedő püspök mellé.

Cserháti József apostolutódi útjának lezárása és az egyházmegyétől való búcsújaként 1991. augusztus 17-én Pécsen üdvözölhette II. János Pál pápát. Hosszú betegeskedés után 1994. április 12-én hunyt el. Pécsen, a püspöki sírboltban nyugszik.

Irodalmi hagyatéka: *Bunyevác imakönyv* Pereszlényi N-nel. Bp., 1964. - *Az egyház saját tanítása tükrében.* Uo., 1964. - *Az egyház és sztségei.* A liturgikus reform teológiai alapjai. Uo., 1972. - *Mindennapi kenyér 1973.* Idézetek a napi evangéliumokból. Uo., 1972. - *Ugyanaz 1974.* Uo., 1973. - *Ugyanaz 1975.* Uo., 1974. - *A II. Vatikáni Zsinat tanítása.* Szerk. Fábíán Árpáddal. Bp., 1975. - *Mindennap együtt az Úrral.* Liturgikus szövegek és elmélkedések. 1-3. köt. Uo., 1975-77. - *Teológiai évkönyv.* Szerk. Keszthelyi Ferencsel és Nyíri Tamással. Uo., 1975. - *Találkozás Istennel.* 1-3. köt. Szerk. Uo., 1980-81. - *Magyarországi kat. egyházközségek szervezeti szabályzata.* Uo., 1985. - *Másokért élünk, egymásnak szolgálunk.* Pécs, 1990.

Dr. Cserháti József pécsi megyéspüspökként minden bérnialást személyesen végzett, s nagyon fontosnak tartotta, hogy az ősi kegyhely emléke ne merüljön feledésbe, ezért papjai figyelmét is igyekezett Bátára irányítani.

1981. május 26-án lelki napot rendezett Bátán az egyházmegye papsága számára. Délelőtt fél-10-kor kezdődött a koncelebrációs szentmise, melyet Cserháti püspök úr végzett, ő prédikált, az egyetemes könyörgéseket Szilczl Ignác, asszisztált Csósz István. Sudár Imre plébános a mise végén ismertette a kegyhely történetét. Az elmélkedést Morvai Imre tartotta, majd Máé Tibor előadása következett. Hozzászólások nem voltak. Ezt követően rövid szentségimádás volt. Sudár Imre kitette az Oltáriszetséget, majd Gaál Péter, Wolenszky Tibor és Molnár János adtak néhány perces elmélkedési szempontokat, miközben 5-5 perces csend volt, végül szentségi áldás. Ebéd után Szent Vér litánia, Kozma Gábor imádkozta elő a papságért, majd keresztút, a stációkat Sudár Imre járta körbe két asszisztenssel, az elmélkedéseket az oltárnál mondta mikrofonba Várady János. A lelki nap a püspök záró szavaival ért véget.

Az ünnep könyörgései:

Istenünk! Egyszerre szeretettel és félelemmel, de ugyanakkor gyöngédséggel közeledünk értünk kiontott véredhez, s kérjük annak erejét, hogy általa megtaláljuk testvéreinkkel a szeretetkapcsolatot.

1. „A vér engesztel az életért” Add, hogy Szent Véred legyen lelki életünk hordozója és táplálója!
2. Áldozatodat nap, mint nap a jelenbe hozzuk oltárainkon, add, hogy Szent Véreddel mindig tiszta lélekkel erősödhessünk!
3. Ábel kiontott véréből kezdve, Szentatyánk II. János Pál pápa kiontott véréig szinte folyamává lett a vérforrás! Add, hogy tudatosítsuk: a Bárány Vére váltott meg minket!
4. Add, hogy mindig örömmel teljesítsük parancsaidat: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.”

Istenünk! Kemény időket élünk, egy olyan világban, ahol a vér, az emberek vére Krisztus véréhez vegyülve patakokban ömlik, a modern ember minden eszközének igénybevételével: a fogyasztói társadalom vért fogyaszt. Szent Véred ereje hasssa át egész életünket, s éltesen bennünket mindörökké. Ámen.

(Dr. Cserháti József püspök imája)